

Onko meillä enää varaa vaurastua?

Laman käsittely julkisuudessa on merkillistä. Ratkaiseva käänne parempaan on kuulemma koko ajan ovella, merkkejä on, mutta ei silti aivan varmoja. Taantumasta, siis jonkinlaisesta huonosta ja epänormaalista poikkeustilasta, pitäisi päästä johonkin normaaliin tai "oikeaan" tilanteeseen.

Virallisen talouspuheen luullaan sisältävän asiantuntemusta ja realismia. Ennen maailmassa talousmiesten usein katsottiin edustavan jonkinlaista viileää maltillisuutta silloinkin kun poliittisesti ajattelevat ihmiset sortuivat kaikenlaiseen haihatteluun tai jyrkkiin kannanottoihin.

Nyt tuntuu, että talousjulkisuus on itse menettänyt todellisuudentajunsa. Täysin järkevistä ja normaalista asiantilasta on tehty negatiivinen pysähdys, johon tuskastutaan ja josta halutaan mahdollisimman pian epänormaaliin, kiihkeään kasvuun. Harvinaisesta poikkeustilasta tehdään sääntö ja yleinen tavoite, normaalista tilasta ei-toivottava.

Tässä ei ole vaikea nähdä yhteyttä ihmisten uupumiseen ja loppuun palamiseen. Noita ilmiöitä on esiintynyt varmaan aina, mutta ennen ne nähtiin puhtaasti yksilöllisinä kohtaloina tai jonkin ihmisryhmän erikoisina piirteinä. Nyt loppuun palamisesta on tullut käsite ja toisella tavalla yhteiskunnallinen ilmiö.

Loppuun palamisen tarkastelu yksilön tragediana oli aiemmin myös perusteltua. Esimerkiksi taiteilijat muodostivat muusta yhteiskunnasta jo elämäntavaltaan poikkeavan ryhmän, johon liittyi monenlaista romantiikkaa. Siksi voitiin sanoa, että taiteilija loi liian kiihkeästi ja poltti itsensä loppuun. Se oli koskettava tarina, mutta yhteiskunnan kokonaisuuden kannalta sillä ei ollut merkitystä, koska tuollainen elämä oli niin selvästi poikkeuksellista.

Toisaalta loppuun palaminen liittyi kokonaisten ihmisluokkien kohtaloon. Orjat tai kapitalismin varhaisvaiheiden työläiset joutuivat elämään niin huonoissa oloissa, että ennenaikainen uupuminen oli lähes väistämätöntä. Tätä alettiin kuitenkin jossain vaiheessa kutsua vääryydeksi. Ajateltiin, että noiden ihmisryhmien kurjaa kohtaloa voidaan helpottaa, kun heidän elinolosuhteitaan parannetaan suhteessa muihin. Siinä mielessä tämäkin loppuun palaminen oli poikkeus, ja tavoitteena oli hyvä elämä, jossa ihmisen ei tarvitsisi uupua.

Kohtuuton kasvun vaatimus uuvuttaa

Nyt tilanne on toinen. Nimenomaan menestyviltä tai sellaiseksi pyrkiviltä vaaditaan liikaa. Nykymitoilla "normaalina" pidettävän elämän, siis pärjäämisen ja menestymisen, hinta on se, että ihminen alistaa itsensä kohtuuttomille vaatimuksille, kohtuuttomille arvoille ja kohtuuttomalle elämäntavalle. Näitä kuitenkin markkinoidaan hyvinä ja itsestään selvinä asioina.

Päädytään siihen, että ihan hyvin pärjäävä ihminen potee jatkuvaa huonouden ja riittämättömyyden tunnetta. On vaikea hyväksyä omaa tilannettaan normaalina ja hyvänä, vaikka kaikki ainekset siihen olisivatkin. Loppuun palamisesta onkin tullut vallitsevien normien mukainen tilanne, ei poikkeus.

Kohtuuttoman kasvun vaatimukseen perustuva talous suorastaan vaatii ihmisten ennen aikaista uupumista. Samalla loppuun palamisesta alkaa tulla koko yhteiskuntaa, ei vain yksilöä koskeva asia. Jatkuva ja yhä vain kiihtyvää muutosta markkinoidaan nyt itsestään selvyytenä ja yhteiskunnan perusominaisuutena. Tässäkin asiassa harvinaisesta poikkeustilasta halutaan pysyvää normaalitilaa.

Loppuun palanut ihminen joutuu omien peruskysymystensä ja arvojensa äärelle. Jos koko yhteiskunnan muutosvouhotus alkaa päätyä jonkinlaiseen loppuun palamisen tilaan, ollaan vaikeammassa tilanteessa. Silloin on yllätyksiä edessä ja yksinkertaisia perustotuuksia tarvitaan, niin vaikea kuin niitä nykymentosta sokaistuneina onkaan usein myöntää. Talouden irtautuminen omaksi kuplamaailmakseen on huolestuttava ilmiö jonka seurauksia on vaikea nähdä ja yhtä vaikea myöntää.

Kestävän talouden tielle

Sanotaan, että maailma muuttuu yhä nopeammin, työtehtävät muuttuvat yhä nopeammin eikä kukaan pysty ennakoimaan muutoksia. Jos näin on, niin miksei myönnetä suoraan, että maailma ei ole vain omasta itsestä, omasta yrittämisestä ja omista työhaluista kiinni. Jos työtehtävät todella muuttuvat tavattoman nopeasti kaiken aikaa, on itsestään selvää, että työelämän vaatimukset ja työvoiman tarjonta eivät edes voi kohdata toisiaan muutoin kuin joskus sattumalta.

Sanotaan, että työaika ja työssä olemista pitäisi pidentää tuottavuuden lisäämiseksi. Se on varmasti periaatteessa mahdollista, mutta miksei kerrota myös sitä, että tämä tulee vaikuttamaan myös kuluttamiseen? Ilmiömäisen korkea ja jatkuvasti kohoava kulutustaso edellyttää sitä, että ihmisillä on varsin paljon vapaata aikaa.

Sanotaan, että meidän pitää vain tehdä työtä ja yrittää entistä enemmän. Sekin on periaatteessa mahdollista, mutta miksei todeta myös, että monet nimenomaan joutuvat tekemään aivan liikaa jo nyt ja monet yrittävät liikaa jo nyt. Lisääntyvät ja yhteiskunnalle varsin kalliiksi käyvät pahoinvointiongelmat johtuvat paljolti kohtuuttomista käyvistä paineista. Miksi niitä pitäisi vain lisätä?

Ei ole mahdollista loputtomiin lisätä kulutuskysyntää ja samaan aikaan karsia kustannuksia kulutustasoltaan alhaisempien kilpailijamaiden tasolle. Tähän asti on kuviteltu, että kaikenlainen vapautuminen kiihdyttäisi talouskasvua. Nyt alkaa näkyä, että niin sanottu talouskasvu on yhä selvemmin kupla, joka jatkossa käy yhteiskunnalle yhä kalliimmaksi. Talouskasvun hedelmiä ei enää kyetä entiseen tapaan käyttämään koko yhteiskunnan, eri ihmisryhmien ja alueiden hyväksi.

Kestävän, realistisen talouden tielle lähteminen edellyttää haihattelevista kasvu-utopioista luopumista. Mutta se, miten talous voidaan mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla ohjata jonkinlaiseen laskuun, on aivan uudentyyppinen haaste. Ihmisten elämisen laatua kilpajuoksutaloudesta tinkiminen ei välttämättä edes heikentäisi. Vielä ei näy julkisuudessa minkäänlaisia merkkejä siitä, että talouden tervehdyttämiseen paneuduttaisiin kyllin syvällisesti.

Eero Ojanen

Kirjoittaja on filosofi ja tietokirjailija, joka on julkaissut mm. teokset Kohtuudesta ja kohtuuttomuudesta (2004) sekä Sivistyksen filosofia (2008).

